

Rebellen of Amerikanen?

Een vergelijking in de berichtgeving over de Amerikaanse Revolutie in twee Nederlandse couranten in de periode 1776-1782.

Naam: Marianne Rahms

Studentnummer: 3372073

Cursus: OS III – Revolutions

Docent: Dhr. L. Behrisch

Datum: 5 januari 2015

Aantal woorden: 9942

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Deel I Achtergrond.....	5
1 De Amerikaanse Revolutie en de ontwikkeling van de Patriottische beweging	6
1.1 Patriotten in de Republiek	6
1.2 Patriotten in Amsterdam	9
1.3 Patriotten in Groningen.....	10
2 De stedelijke couranten aan de vooravond van de opkomende politieke pers	12
2.1 Inhoud, invloed en bereik.....	12
2.2 Amsterdamse Courant.....	14
2.3 Groninger Courant.....	15
Deel II Brononderzoek	17
3 Een twijfelachtig verloop van de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd.....	18
3.1 Amsterdamse Courant.....	18
3.2 Groninger Courant.....	20
3.3 Verschil in berichtgeving.....	21
4 De onderschepping van een geheime handelsovereenkomst	23
4.1 Amsterdamse Courant.....	23
4.2 Groninger Courant.....	24
4.3 Verschil in berichtgeving.....	25
5 Eenheid versus tweedracht in de Republiek.....	27
5.1 Amsterdamse Courant.....	27
5.2 Groninger Courant.....	29
5.3 Verschil in berichtgeving.....	30
Conclusie.....	31
Bronvermelding.....	33

Inleiding

In de grote steden van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werden in de nacht van 25 op 26 september 1781 een groot aantal pamfletten verspreid genaamd *Aan het volk van Nederland*. De anonieme schrijver van het pamflet wilde de misstanden van de Republiek aankaarten en beschuldigde stadhouder Willem V van het veroorzaken van de rampzalige oorlog tegen Engeland waarin de Republiek op dat moment verwickeld was:¹

*Ja Vorst Willem! Ik herhaal: ... het feit dat wij ons met het machtige Frankrijk en Amerika niet mogen verbinden, ofschoon dit de enige weg is om tot een spoedige en eerlijke vrede te geraken en onze koophandel te doen herleven, ... en ons Vaderland daardoor gevaar loopt geheel door Engeland geruïneerd te worden, het alles is Uw schuld.*²

De pro-Engelse houding van stadhouder Willem V had volgens de schrijver de vierde Engels-Nederlandse Oorlog tot gevolg gehad terwijl een groot deel van de bevolking een andere koers had willen varen en een verdrag met Amerika had willen sluiten. Het pamflet laat de tweedeling zien die aan het einde van de achttiende eeuw steeds sterker zichtbaar wordt binnen de Nederlandse samenleving: de Patriotten tegenover de Oranjegezinden.

Vanaf het begin van de Amerikaanse Revolutie voerde de Republiek onder leiding van Willem V een neutraliteitspolitiek. Zowel de Oranjegezinden als de Patriotten hadden hier andere ideeën over. De Oranjegezinden wilden dat de Republiek de kant van ‘bondgenoot’ Engeland koos terwijl de Patriotten daarentegen een (handels)relatie met de Amerikanen wilden opbouwen. Uiteindelijk ontstonden er vanaf 1783 verschillende Patriottische opstanden met een revolutionaire situatie in 1787 tot gevolg. De vraag die hierbij gesteld kan worden is in welke mate de Amerikaanse Revolutie van invloed was op deze opkomende Patriotten en de daaruit voortkomende revolutie.

Theda Skocpol benadrukt dat het belangrijk is om revoluties in hun internationale context te onderzoeken en dat wetenschappers zich niet alleen moeten verdiepen in de nationale omstandigheden.³ Ze waarschuwt dat de internationale context niet alleen de situaties in een land en de ideeën van de desbetreffende bevolking beïnvloeden, maar dat de staatsbestuurders vaak degenen zijn die ervoor zorgen dat invloeden binnen de internationale

¹ De anonieme schrijver werd ruim honderd jaar later geïdentificeerd als de Patriottische politicus Joan Derk van der Capellen.

² J. D., Capellen van der, *Aan het volk van Nederland* (Oostende 1781) 64.

³ T. Skocpol, *States and Social Revolutions* (Cambridge 1979) 24.

politiek een rol gaan spelen in de binnenlandse politiek. Het is interessant om te onderzoeken in hoeverre deze theorie ook van toepassing is op de relatie tussen de Amerikaanse Revolutie en de ontwikkeling van de Patriottische beweging. Verschillende wetenschappers, waaronder Jan Willem Schulte Nordholt en Wayne te Brake, zijn van mening dat de invloed van Amerika op de Patriotten zeer groot was.⁴ Echter, allen maken gebruik van verschillende bronnen maar slaan hierbij de berichtgeving in de couranten uit de periode over.

Nederlandse couranten uit de achttiende eeuw waren belangrijke bronnen voor nieuwsberichten. Niet alleen in de Republiek zelf, maar ook voor andere Europese couranten waren ze van belang.⁵ Desondanks is er nog weinig onderzoek verricht naar hun inhoud. Daarom is het interessant om juist deze bronnen te gebruiken in het onderzoek naar de berichtgeving over de Amerikaanse Revolutie en om te kijken of er verbanden te ontdekken zijn met de opkomst van de Patriottische beweging. Hiervoor is het noodzakelijk om eerst te kijken naar heersende meningen aangaande de invloed van de Amerikaanse Revolutie op de Patriottische beweging. Daarnaast is het van belang de couranten die bij dit onderzoek worden gebruikt, zelf in hun vorm en inhoud te bespreken. Vervolgens kan de berichtgeving in de couranten zelf worden geanalyseerd.

Om te kijken of de berichtgeving over de Amerikaanse Revolutie in verband kan worden gebracht met de opkomst van de patriottische beweging, zal er in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van twee couranten uit een over het algemeen Patriottische respectievelijk Oranjegezinde landstreek. Voor de Amsterdamse Courant is gekozen omdat Amsterdam een belangrijke internationale handelsstad waarvan de kooplieden belang hadden bij de (smokkel)handel met Amerika en de neergang van hun handelsconcurrent Engeland. Daarnaast speelde de Amsterdamse raadspensionaris Van Berckel een grote rol in de totstandkoming van een, alhoewel niet rechtsgeldige, handelsovereenkomst met Amerika . Deze overeenkomst werd in september 1780 door de Engelsen onderschept en door hen werd aangegrepen om de Republiek de oorlog te verklaren. Groningen daarentegen stond bekend als een Oranjegezin bolwerk. In de periode 1747-1749 waren er heftige opstanden onder de bevolking vóór de aanstelling van stadhouder Willem IV van Oranje. Desondanks kwamen er

⁴ J.W. Schulte Nordholt, *Voorbeeld in de verte: de invloed van de Amerikaanse revolutie in Nederland* (Baarn 1979) / W.P. te Brake, 'Popular politics and the Dutch Patriot Revolution', *Theory and Society*, Vol. 14, No.2 (1985).

⁵ G.C. Gibbs, 'The role of the Dutch Republic as the intellectual entrepot of Europe in the seventeenth and eighteenth centuries', *Low Countries Historical Review*, vol. 86 (1971) 331.

vanaf de jaren 1781 sterke patriottische opvattingen in te voorschijn.⁶ Gezien het belang van Amsterdam bij de Amerikaanse Revolutie is het aannemelijk om hieruit op te maken dat de berichtgeving over de Amerikaanse Revolutie in de Amsterdamse Courant een sterk pro-Amerikaans gezichtspunt zal innemen. Wat betreft de Groninger Courant is, vooral aan het begin van de Amerikaanse Revolutie, een gematigdere houding ten opzichte van Amerika te verwachten. Maar is dit ook daadwerkelijk het geval? En sluit deze uitkomst aan bij de patriottische bewegingen in beide steden? De eventuele verschillen in de berichtgevingen van beide couranten zijn temeer interessant omdat de couranten in die tijd zwaar gecensureerd werden door de stedelijke overheden.

De periode waarbinnen het bronnenonderzoek wordt uitgevoerd begint bij de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring in 1776 tot en met het jaar 1782 waarin de Patriotten en Oranjegezinden lijnrecht tegenover elkaar komen te staan. Het primair bronnenmateriaal uit deze periode is omvangrijk; 1083 exemplaren van de Amsterdamse Courant tegenover 729 exemplaren van de Groninger Courant. Omdat het, gezien de beperkte ruimte die het onderzoek mag innemen, niet mogelijk is om alle berichtgeving betreffende de Amerikaanse Revolutie te onderzoeken, zullen drie aspecten met betrekking tot de Amerikaanse Revolutie worden geanalyseerd in deelvragen. Allereerst de berichtgeving over het verloop van de strijd tussen de Engelsen en Amerikanen direct na de onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Staten van Amerika in 1776. Daarna de berichtgeving over de onderschepping van de eerder genoemde handelsovereenkomst door de Engelsen en de daarop volgende oorlogsverklaring aan de Republiek aan het einde van 1780. Als laatste zal de berichtgeving in de eerste maanden van het jaar 1782 worden geanalyseerd, de periode waarin de Patriottische beweging steeds meer van zich laat horen en de Republiek de Verenigde Staten van Amerika officieel erkend.

Aan de hand van de analyse van deze primaire bronnen wil ik een bijdrage te kunnen leveren aan de discussie in welke mate revoluties al dan niet van invloed op elkaar kunnen zijn. In dit onderzoek gaat het specifiek over de invloed van de Amerikaanse Revolutie op de ontwikkeling van de Patriottische beweging in de Republiek. Verschillende wetenschappers hebben geconcludeerd dat deze invloed van belang was en in dit onderzoek zal worden bekeken of de berichtgeving over de Amerikaanse Revolutie in twee couranten uit deze periode dit beeld ook bevestigen.

⁶ J.K.H. van der Meer, *Patriotten in Groningen* (Assen 1996) 23-24.

Deel I Achtergrond

1 De Amerikaanse Revolutie en de ontwikkeling van de Patriottische beweging

Willem IV werd in mei 1747, onder druk van de bevolking, door de regenten benoemd tot stadhouder van alle provincies van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Zijn zoon Willem V werd daarentegen aan het einde van de achttiende eeuw in zijn stadhouderschap aangevallen door de zogenaamde Patriotten. Zij pleitten voor meer volksvertegenwoordiging binnen het politieke bestel.

Tegelijkertijd, aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, streeden de Amerikaanse koloniën vanaf 1775 tegen Engeland voor meer zeggenschap. De Amerikanen wilden meer vertegenwoordiging in het bestuur over de koloniën. Gezien het gelijktijdige ontstaan van de politieke binnenlandse onvrede in zowel de Republiek als in de Amerikaanse koloniën, rijst de vraag in hoeverre de Amerikaanse Revolutie van invloed is geweest op het ontstaan van een revolutionaire situatie binnen de Republiek in 1787. Was het een toevallige samenloop van omstandigheden of was de Amerikaanse Revolutie van invloed op de vorming van de ideeën en de daaruit voorkomende opkomst van de Patriottische beweging?

1.1 Patriotten in de Republiek

Naarmate de Amerikaanse Revolutie vorderde kwamen in de Republiek steeds meer Amerikaanse sympathieën naar boven. Toen Frankrijk in februari 1778 een alliantie sloot met Amerika en de Amerikaanse Revolutie een internationaal karakter kreeg, werd ook de Republiek tegen zijn zin in door de internationale situatie bepaald. Willem V durfde geen daadkrachtige beslissingen te nemen en speelde hierdoor niet goed in op de internationale situatie. De gevoerde neutraliteitspolitiek zorgde ervoor dat de relaties tussen de Republiek en Engeland aan de ene kant en Frankrijk tezamen met Amerika aan de andere kant, verslechterden. Binnen de Republiek ontstond discussie over de best te varen koers op het gebied van de internationale betrekkingen.

De stadhouder en de Oranjegezinden wilden dat de Republiek Engeland ondersteunde in zijn strijd tegen de opstandelingen. Allereerst omdat beide landen al in 1678 een verbond waren aangegaan waarbij ze afspraken elkaar onderling te helpen mocht één van beide landen in een oorlog terecht komen.⁷ Daarnaast waarschuwden enkele Oranjegezinden dat een ineenstorting van het Britse Rijk in Noord-Amerika een ineenstorting van alle Europese

⁷ H. Brugmans, *Geschiedenis van Amsterdam* (Utrecht 1973) 153.

koloniën op het Amerikaanse continent tot gevolg kon hebben. Dit zou desastreus gevolgen voor het Nederlandse handelsstelsel tot gevolg hebben.⁸ De Patriotten aan de andere kanten zagen alleen maar voordelen in een onafhankelijk Amerika. Niet alleen werd Amerika een warm hart toegedragen vanwege de vergelijking die ze zagen met hun eigen losmaking van Spanje in de Tachtigjarige oorlog, maar ook economische redenen speelden een rol. Als de Amerikanen zich losmaakten van Engeland, dan ondermijnde dit de vooraanstaande positie van de laatstgenoemde binnen de wereldhandel. Van de bloeitijd die de Republiek in de Gouden Eeuw had doorgemaakt, was aan het einde van de achttiende eeuw namelijk weinig meer over. In de loop van de achttiende eeuw had Engeland de superioriteit ter zee overgenomen.⁹ Mede daardoor was aan het einde van de achttiende eeuw de economische situatie in de Republiek dermate verslechterd. De levensomstandigheden van de Nederlandse bevolking waren sterk achteruit gegaan en dit werd merkbaar in alle lagen van de samenleving.¹⁰ Ondermijning van de Engelse positie binnen de wereldhandel, kon de Republiek economisch ten goede komen. Daarnaast zouden er ook nieuwe handelsmogelijkheden ontstaan als Amerika onafhankelijk werd. Directe handel met Amerika, buiten Engeland om, zou hierdoor mogelijk worden. Deze twee verschillende meningen ten opzichte van de Amerikaanse Revolutie en de positionering van de Republiek daarin, zorgden voor een tweedeling in de binnenlandse politiek.

Toen de 4^e Engels-Nederlandse Oorlog uitbrak aan het einde van 1780 werd deze tweedeling verscherpt. De Patriotten en Oranjegezinden gaven elkaar de schuld van het uitbreken van de oorlog en vonden dat de Republiek partij had moeten kiezen in het Amerikaanse onafhankelijkheidsconflict. De opkomst van de Patriotten wordt door verschillende historici dan ook in deze periode geplaatst.¹¹ Door deze beschuldigingen over een weer kwam de nadruk te liggen op de vorm van de binnenlandse politiek. Er was sprake van een toenemende onvrede ten opzichte van binnenlandse aangelegenheden.

Naarmate de oorlog met Engeland vorderde en de Republiek niet in staat was zichzelf voldoende te verdedigen, verschoof de aandacht van de schuldvraag naar de oorlogsvoering zelf.¹² Binnen drie maanden na de oorlogsverklaring was Engeland erin geslaagd meer dan tweehonderd Nederlandse schepen in beslag te nemen. Daarnaast was binnen een maand het

⁸ J.I. Israel, *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall, 1477-1806* (Oxford 1995) 1206.

⁹ Israël, *The Dutch Republic*, 1206.

¹⁰ Ibidem, 1115.

¹¹ S. Schama, *Patriots and Liberators* (London 1977) 58.

¹² S.R.E. Klein, *Patriots Republikanisme: politieke cultuur in Nederland 1766-1787* (Utrecht 1995) 113.

eiland Sint Eustatius, vanwaar de Nederlandse smokkelhandel met Amerika plaatvond, door de Engelsen veroverd.¹³ De Patriotten vonden dat het desastreuse verloop van de oorlog te wijten was aan de onbekwaamheid van stadhouder Willem V en in het bijzonder zijn raadsheer hertog Van Brunswijk.¹⁴ Er werd gepleit voor een regeringsbestel met meer volksvertegenwoordiging. De burgerij had namelijk geen invloed op de benoeming van de aristocratische magistraten en regenten.¹⁵ Deze negatieve geluiden ten opzichte van het politiek functioneren en het leiderschap gingen al meer dan honderd jaar terug, maar het moment waarop ze naar de oppervlakte kwamen was afhankelijk van de politieke omstandigheden.¹⁶ De stimulerende invloed van Amerika was hierin volgens Jan Willem Schulte Nordholt 'van wezenlijke betekenis'.¹⁷ Desondanks waren in de Republiek de meningen onder de Patriotten verdeeld over hoeveel en hoever de gewenste volksvertegenwoordiging moest gaan want ze hadden geen vrije democratie met algemeen stemrecht voor ogen zoals in Amerika.¹⁸ De voorkeur bleef uitgaan naar een regerende elite maar dan met meer autonomie op lokaal niveau.

Er kan worden geconcludeerd dat het ontstaan van de Patriottische beweging werd beïnvloed door een wisselwerking van aan de ene kant internationale omstandigheden, veroorzaakt door de Amerikaanse Revolutie in het bijzonder, en de binnenlandse omstandigheden aan de andere kant. Door een verslechterde economie en de onvrede over het politiek bestel waren er al spanningen aanwezig in de binnenlandse politiek. Maar door de houding van de Republiek ten opzichte van de Amerikaanse Revolutie en de daarop volgende desastreuse 4^e Engels-Nederlandse Oorlog, zorgden ervoor dat de Patriotten en Oranjegezinden lijnrecht tegenover elkaar kwamen te staan. De vraag is of deze tegenstelling was ontstaan als de Amerikaanse Revolutie niet had plaatsgevonden.

In het geval van de Republiek aan het einde van de achttiende eeuw, was stadhouder Willem V niet in staat om daadkrachtig een standpunt in te nemen ten opzichte van de ontstane internationale situatie die het gevolg was van de Amerikaanse Revolutie. De Amerikaanse Revolutie heeft er indirect voor gezorgd dat de Patriottische beweging zich

¹³ G.M. Welling, *The prize of neutrality: trade relations between Amsterdam and North America* (Groningen 1953) 156.

¹⁴ *Ibidem*, 199.

¹⁵ M. Prak, 'Radicalism and Democracy in the Dutch Republic: The Patriot Movement of the 1780s', *Theory and Society*, Vol.20, No.1 (1991) 77.

¹⁶ M. Prak, 'Radicalism and Democracy in the Dutch Republic', 88.

¹⁷ Schulte Nordholt, *Voorbeeld in de verte*, 236.

¹⁸ C. Tilly, *European Revolutions 1792-1992* (Oxford 1993) 70.

verder ontwikkelde en uiteindelijk tot een climax kwam en een revolutionaire situatie veroorzaakte in 1787. De ontwikkeling van de nieuwe politieke ideologie van de Patriotten was niet bewust ontstaan maar een ‘*surprising consequence*’ van een revolutionair conflict aan de andere kant van de wereld.¹⁹

De kanttekening die moet worden gemaakt is dat de Patriotten niet allemaal onder één enkele groep te categoriseren zijn. Lokale omstandigheden speelden een grote rol bij de ontwikkeling van de Patriottische beweging in een bepaalde stad.²⁰ Ondanks dat ze elkaar vonden na het uitbreken van de 4e Engels-Nederlandse Oorlog, was de opkomst en het gedachtengoed van de beweging niet overal hetzelfde. Er waren sterke verschillen per provincie, streek en stad.

1.2 Patriotten in Amsterdam

In Amsterdam waren al lang voor de Amerikaanse Revolutie begon staatsgezinde invloeden te vinden.²¹ De stadhouder en de stad Amsterdam stonden op gespannen voet aangezien de regenten van Amsterdam zoveel mogelijk eigen zeggenschap wilden hebben.²² Desondanks namen de spanningen na 1776 toe als gevolg van de internationale gebeurtenissen.²³

Amsterdam werd in de loop van de achttiende eeuw hard getroffen door de verslechterde economie als gevolg van het Engels mercantilisme.²⁴ In 1780 was het aantal inwoners die afhankelijk waren van de armenzorg gestegen tot 13% van de Amsterdamse bevolking.²⁵ Steeds meer werd Engeland als de schuldige van de economische neergang beschouwd. Veel kooplieden maakten dan ook graag gebruik van de nieuwe handelsmogelijkheden die de Amerikaanse Revolutie met zich mee bracht. Alhoewel er vrijwel geen sprake was van directe handel tussen Amsterdam en Amerika, werden via het eiland Sint Eustatius in West-Indië veel handelswaar en wapens aan de Amerikanen verkocht.²⁶ Daarnaast handelde Amsterdam ook met Frankrijk, een bondgenoot van Amerika en daarmee vijand van Engeland.

¹⁹ W. te Brake, ‘Popular politics and the Dutch Patriot Revolution’, 178.

²⁰ M. Prak, ‘Radicalism and Democracy in the Dutch Republic’, 89.

²¹ S. Klein, *Patriots Republikanisme*, 41.

²² Tilly, *European Revolutions 1792-1992*, 69.

²³ W. te Brake, ‘Popular politics and the Dutch Patriot Revolution’, 39-40.

²⁴ Israel, *The Dutch Republic*, 1119.

²⁵ Ibidem, 1109.

²⁶ Schama, *Patriots and Liberators*, 199.

De Amsterdamse sympathieën voor Amerika kwamen ook naar voren in de openbare huldiging van een Amerikaanse kaapvaarder in Amsterdam op 9 oktober 1779.²⁷ Desondanks werd er tot aan 1780 geen concrete financiële hulp door rijke Amsterdamse koopmannen aan Amerika verstrekt. Volgens John Adams, een afgezant uit Amerika, kwam dit doordat de kooplieden uit Amsterdam bang waren voor de Engelsen en niet voldoende vertrouwen in Amerika hadden.²⁸ Pas na de erkenning van Amerika door de Republiek in 1782 kwamen er leningen tot stand en dan voornamelijk door Patriottische bedrijven.²⁹ Naast een groot deel van de kooplieden was ook het merendeel van de regenten ook patriottisch. Raadspensionaris E.F. van Berckel, die het voortouw nam in het heimelijk initiëren van een handelsovereenkomst met Amerikaanse afgezanten, had de meeste invloed in het bestuur van de stad Amsterdam en had een sterke staatsgezinde overtuiging.³⁰ Maar niet alleen binnen de hogere sociale klasse waren Patriotten te vinden.³¹ Aan de hand van onderzoek naar Amsterdamse confessies uit de periode 1780-1800, concludeerden Van Manen en Vermeulen dat de aanhang onder de lagere sociale klassen redelijk verdeeld was tussen de Patriotten en Oranjegezinden.³²

1.3 Patriotten in Groningen

In tegenstelling tot Amsterdam was de stad Groningen voorafgaand aan de Amerikaanse Revolutie overwegend Oranjegezind. Tijdens de Oranjerevolutie in de periode 1747-1749 speelde Groningen een belangrijke rol in het aanstellen van Willem IV als stadhouder voor de gehele Republiek. De Oranjegezinde opstandelingen hoopten dat de stadhouder het stadsbestuur zou gaan reorganiseren en de macht van de regentenoligarchen ging beperken. Maar de bevolking werd hierin teleurgesteld en dit zorgde voor grote onvrede. Desondanks verbeterde de economische situatie in Groningen vanaf 1760 aanzienlijk en verdween de onvrede weer naar de achtergrond.³³ Vanaf 1775 komen patriottische ideeën en kritieken in Groningen naar de oppervlakte in een pamflet genaamd *De Rarekiek*. Hierin werd in de

²⁷ Brugmans, *Geschiedenis van Amsterdam*, 164.

²⁸ Schulte Nordholt, *Voorbeeld in de verte*, 135.

²⁹ Brugmans, *Geschiedenis van Amsterdam*, 176.

³⁰ *Ibidem*, 154-155.

³¹ *Ibidem*, 196.

³² I.J. Van Manen en K. Vermeulen, 'Het lagere volk van Amsterdam in de strijd tussen patriotten en oranjegezinden, 1780-1800', *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* (1981) 354.

³³ Meer van der, *Patriotten in Groningen*, 23.

periode 1775-1785 kritiek geuit op het regentenbestuur van Groningen.³⁴ De drie uitgaven in de periode 1783-1784 bevatten kritiek op de stadhouder en zijn adviseurs.³⁵

In Groningen traden de eerste Patriottische geluiden niet naar de voorgrond als direct gevolg van de houding van de Republiek ten opzichte van de Amerikaanse Revolutie zoals in Amsterdam het geval was. Ze traden pas naar de voorgrond als gevolg van de onvrede die er onder de Groningse bevolking leefde ten opzichte van de heersende regenten. Deze onvrede werd versterkt door de het slechte verloop van de 4^e Engels-Nederlandse Oorlog. Onderzoek door J.K.H. Van der Meer laat zien dat de Patriottische beweging vooral leden had binnen de bovenste middenklasse.³⁶ Onder de armen waren weinig aanhangers te vinden.³⁷ In tegenstelling tot Amsterdam waren onder de regenten geen Patriotten te vinden.

Uit de bespreking van de Patriottenbeweging in Amsterdam en Groningen blijkt dat de Amerikaanse Revolutie in verschillende manieren en mate van invloed was in beide steden op de ontwikkeling van de Patriottenbeweging. In Amsterdam was er al vroeg sprake van de ontwikkeling van een Patriottische beweging die werd gevoed door de anti-Britse gevoelens. In Groningen ontwikkelde de Patriottenbeweging zich vooral pas na het begin van de desastreuse oorlog met Engeland. Na de erkenning van Amerika door de Republiek in 1782, verloor het land echter zijn populariteit onder de Patriotten.³⁸ De Patriotten zelf wisten vanaf 1785 in verschillende plaatsen de macht over te nemen en Willem V steeds verder van zijn stadhouderlijke taak te verdrijven totdat het Pruisische Rijk in 1787 een einde maakte aan de revolutionaire situatie en de stadhouder in zijn eer herstelde.

³⁴ Meer van der, *Patriotten in Groningen*, 21.

³⁵ *Ibidem*, 30.

³⁶ *Ibidem*, 57.

³⁷ *Ibidem*, 379.

³⁸ J.W. Schulte Nordholt, W. Klooster, 'The influence of the American Revolution in the Netherlands', in: Jack P. Greene, J.R. Pole ed., *A companion to the American Revolution* (Oxford 2000) 545-549, 547.

2 De stedelijke couranten aan de vooravond van de opkomende politieke pers

De strijd tussen de Patriotten en de Oranjegezinden werd vanaf 1782 allereerst uitgevochten op papier. In eerste instantie waren het de Patriotten die papier als middel gebruikten om hun kritiek op de regering naar buiten te brengen. Daaropvolgend zochten ook de Oranjegezinden hun toevlucht in de opkomende politieke pers om hun zienswijze duidelijk te maken. Er ontstond een stortvloed aan artikelen, pamfletten en nieuwe couranten. Onder invloed van de Patriottische beweging brak een nieuw tijdperk aan in de politieke pers in de Republiek.³⁹ Deze omwenteling kan gerust revolutionair worden genoemd omdat er tot aan 1782 sprake was van strikt gecensureerde pers. Onder deze gecensureerde pers vielen de reeds bestaande stedelijke couranten. Welke positie namen deze couranten in binnen de Republiek? En werden de reeds bestaande couranten ook beïnvloed door Patriottische invloeden en de daaruit voortkomende omwenteling in de pers?

2.1 Inhoud, invloed en bereik

De vormgeving van de couranten die in de achttiende eeuw in de Republiek werden uitgegeven was vrijwel uniform aan elkaar. Een uitgave werd dubbelzijdig gedrukt op een enkele pagina. Op de voorkant werd bovenaan de naam van de courant tezamen met het nummer en de uitgiftedatum gedrukt.

De nieuwsberichten werden per land en in chronologische volgorde van tijd onder elkaar vermeld. Allereerst werden de nieuwsberichten uit het buitenland geplaatst, gevolgd door de berichten uit eigen land. De couranten ontvingen het buitenlands nieuws van de door hun betaalde correspondenten uit het buitenland en publiceerden de berichten vaak letterlijk in de vorm van mededelingen.⁴⁰ Correspondenten konden voor verschillende couranten werken, wat tot gevolg had dat de berichtgeving in de couranten vaak een zekere gelijkenis vertoonde. Van actualiteiten uit het buitenland was geen sprake doordat de berichten per zeilschip werden verstuurd. Wetenswaardige nieuwsberichten, bijvoorbeeld het overlijden van een vorst, konden hierdoor pas enkele weken later worden vernomen en in de courant worden gepubliceerd. Publicatie van de berichten kon ook enkele dagen verschillen per courant,

³⁹ M. Schneider, *De Nederlandse krant 1618-1978* (Baarn 1979) 87.

⁴⁰ Schneider, *De Nederlandse krant*, 66.

afhankelijk van het tijdstip van het arriveren van een nieuwsbericht van een correspondent. Couranten namen ook onderling nieuwsberichten van elkaar over.⁴¹

Na de uitgebreide buitenlandse berichtgeving werd het nieuws uit eigen land kort beschreven. Handelingen van de eigen regering mocht niet worden vermeld.⁴² Vergaderingen tussen de stadhouder en andere belangrijke personen werden wel genoemd, maar niet inhoudelijk beschreven. Het grootste gedeelte van de binnenlandse berichten ging dan ook over informatie die voor een specifieke landstreek belangrijk waren om te weten. Hierbij ging het voornamelijk om scheepsberichten die melding maakten over de aankomst en vertrek van schepen en personen.

De achterkant van de couranten werd vrijwel geheel in beslag genomen door ‘*bekentmakingen*’ oftewel advertenties en aankondigingen. Dit was noodzakelijk om de courant rendabel te houden. Om het alleenrecht te verkrijgen binnen een stad, moesten de courantiërs namelijk een door het stadsbestuur vastgesteld bedrag betalen.⁴³ Aangezien dit bedrag redelijk kon oplopen, al naar gelang de grootte van de stad, was het noodzakelijk om inkomsten te verkrijgen door het plaatsen van deze ‘*bekentmakingen*’. Het belang van de advertenties blijkt uit het feit dat de couranten vaak ook de zijkant van de voorpagina gebruiken voor advertenties. Elke ruimte werd blijkbaar gebruikt om inkomsten te verkrijgen.

Niet alleen legde het stadsbestuur de stedelijke courant een bedrag voor de verplichte monopolypositie op, maar daarnaast hield het stadsbestuur ook toezicht op de inhoud van elke uitgave. Couranten die berichten plaatsten die volgens het stadsbestuur niet hadden mogen worden gepubliceerd, werden bestraft met een geldboete of een publicatieverbod voor een bepaalde of onbepaalde tijd.⁴⁴ Vanwege deze sterk opgelegde censuur is enige vorm van argumentatie of waardeoordelen niet in de couranten terug te vinden. Maarten Schneider noemt de inhoud van de couranten daarom ‘kleurloos’ en eentonig van karakter.⁴⁵ Hij benadrukt de gelijkvormigheid en gelijkheid bij de verschillende couranten uit de achttiende eeuw.⁴⁶ Stephan Klein benadrukt daarentegen dat er wel degelijk politieke boodschappen in de couranten voor 1782 te vinden zijn, maar dat die werden verpakt in ‘gewone redactionele

⁴¹ Schneider, *De Nederlandse krant*, 70.

⁴² Ibidem, 60.

⁴³ Ibidem, 61.

⁴⁴ Ibidem, 60.

⁴⁵ Ibidem, 66.

⁴⁶ Ibidem, 70.

commentaren of toespraken'.⁴⁷ Volgens hem zijn de nuances die de couranten maken van belang. Na de opkomst van de politieke pers vanaf 1782 bleven de bestaande couranten door de opgelegde censuur nog lang ver van de publieke opinies vandaan.⁴⁸ Ze bleven afhankelijk van de stedelijke overheden.

Ondanks de censuur behoorden de Nederlandse couranten tot de meest invloedrijke couranten van Europa en stelden zowel Europese regeringen als hun diplomaten, belang in de Nederlandse couranten voor informatieve doeleinden.⁴⁹ Nederlandse couranten zijn dan ook terug gevonden in archieven van verschillende Europese hoven. Niet alleen voor buitenlandse diplomaten waren de couranten een bron van informatie, ook voor de inwoners van de Republiek zelf. Alhoewel het niet te achterhalen is hoe groot het lezersbereik van de couranten daadwerkelijk is geweest, stond de Republiek vanaf de zeventiende eeuw bekend om een hoog percentage geletterdheid.⁵⁰ Hieruit mogen we opmaken dat een aanzienlijk deel van de bevolking in staat was om een courant te lezen. Voor de middenklasse was de courant van groot belang vanwege de scheepsberichten en advertenties. Maar niet iedereen was vermogend genoeg om zich een courant te veroorloven. In kroegen had de arbeidsklasse de mogelijkheid om de courant te lezen.⁵¹ Een enkele courant werd vaak door meerdere personen gelezen. Het lezerspubliek zal dan ook vele malen groter zijn geweest dan de oplage van een courant. Dat een groot aantal personen de courant las, kan ook worden opgemaakt uit het feit dat de courant een gehele pagina kon vullen met advertenties en 'bekentmakingen'. De investering om te adverteren wordt alleen gedaan als er ook sprake is van een groot publiek dat wordt bereikt en potentieel heeft.

2.2 Amsterdamse Courant

De geschiedenis van de Amsterdamse Courant gaat terug tot aan het begin van de 17^e eeuw. De courant was aan het begin in particulier eigendom maar werd in 1769 door de stad Amsterdam zelf overgenomen.⁵² Tot aan het begin van de jaren tachtig van de achttiende eeuw bevond de courant zich in een gunstige positie en had in verscheidene jaren een winst

⁴⁷ Klein, *Patriots Republikanism*, 92.

⁴⁸ Hoitsema, *De drukkersgeslachten Sipkes-Hoitsema*, 112. En in: I. Eeghen van, 'De Amsterdamse Courant in de achttiende eeuw', in: *Jaarboek van het genootschap van Amsterodamum* (Amsterdam 1950), 47.

⁴⁹ Gibbs, *The role of the Dutch Republic as intellectual entrepot*, 335-336.

⁵⁰ Ibidem, 326.

⁵¹ I. Eeghen van, 'De Amsterdamse Courant', 45.

⁵² Ibidem, 32.

van f20 000 – f30 000 per jaar.⁵³ In het jaar 1775 had de courant dan ook een oplage van 43.500 exemplaren.⁵⁴ De courant werd drie keer in de week uitgegeven: op dinsdag, donderdag en zaterdag. Vanaf 1770 werd er geregeld een na-courant uitgegeven waarin buitengewone gebeurtenissen werden beschreven.⁵⁵ Aangezien Amsterdam een internationale handelsstad was, is het aannemelijk dat de Amsterdamse Courant een groot lezerspubliek had. Zowel in het binnen-, als in het buitenland. Naast dat de courant een monopolie had in de stad Amsterdam, had het ook een monopolie op de scheepsberichten en advertenties waardoor veel kooplieden en handelaren afhankelijk werden van de courant voor berichten.⁵⁶ Volgens Isabella van Eeghen, die onderzoek heeft gedaan naar de Amsterdamse courant in de achttiende eeuw, waren de nieuwsberichten uit het binnen-, en buitenland kleurloos en oninteressant. De Amsterdamse Courant zag zijn inkomsten vanaf 1782 dalen en zijn lezerspubliek overstappen naar meer politiek getinte couranten en bladen omdat enige vorm van politiek commentaar achterwege bleef.⁵⁷

2.3 Groninger Courant

De eerste Groninger Courant verscheen op 4 januari 1743 en was de eerste courant in de noordelijke provincies.⁵⁸ In tegenstelling tot de Amsterdamse Courant was de Groninger Courant geheel in particulier eigendom. Desondanks moest de courant elke vijftien jaar een octrooi kopen bij het stadsbestuur van Groningen. In dit octrooi stond de bepaling opgenomen dat de syndicus van de stad, die de belangen van de stad behartigd, elke uitgave reguleerde voorafgaand aan de publicatie.⁵⁹ Vanwege zijn zakelijke motieven voerde de uitgever van de courant dan ook een voorzichtig beleid met enkel neutrale berichten.⁶⁰ De bedoeling was om winst te maken met de courant, tegenwerking van het stadsbestuur werd daarom zo goed mogelijk vermeden. Ook toen vanaf 1782 de pers een meer politiek karakter kreeg, hield de Groninger Courant zich volgens Van der Meer hier eerst nog afzijdig van.⁶¹ Maar aan het einde van 1782 maakt de courant volgens hem, onder invloed van de Patriottische beweging,

⁵³ Schneider, *De Nederlandse krant*, 62.

⁵⁴ W.P. Santijn Kluit, *De Amsterdamse Courant* (1867) 50.

⁵⁵ Santijn Kluit, *De Amsterdamse Courant*, 58.

⁵⁶ I. Eeghen van, 'De Amsterdams Courant', 43.

⁵⁷ Ibidem, 47.

⁵⁸ C. Hoitsema, *De drukkersgeslachten Sipkes-Hoitsema en de Groninger Courant: bijdrage tot de kennis en ontwikkeling* (Groningen 1953) 86.

⁵⁹ Hoitsema, *De drukkersgeslachten Sipkes-Hoitsema en de Groninger Courant*, 83.

⁶⁰ Ibidem, 112.

⁶¹ Ibidem, 84.

alsnog een omslag.⁶² Alhoewel de courant alleen nog bij berichtgeving blijft een geen opinies plaatst, neemt Patriottisch georiënteerd nieuws vanaf dan een steeds groter deel in.

Over de oplages van de courant zijn geen gegevens bekend. Gezien het feit dat in 1773 het octrooi voor zes in plaats van vijftien jaar werd afgesloten, waarschijnlijk vanwege de *goede* financiële situatie van de courant, mag worden aangenomen dat de oplage aanzienlijk moet zijn geweest. Daarnaast werd de courant vanaf 1779 verplicht jaarlijks f1800 bovenop het octrooi te betalen voor de nieuwe, door het stadsbestuur, ingestelde ambten die de courant controleerden.⁶³ Gezien dit uitzonderlijk hoge bedrag, kan niet anders dan worden geconcludeerd dat de courant in grote oplagen werd verkocht en er financieel goed voorstond.

Als beide hierboven besproken couranten naast elkaar worden gelegd dan valt op dat beide couranten onderworpen waren aan hevige censuur door het stadsbestuur. Hierdoor bleef het bij berichtgeving en werden opinies of toelichtingen achterwege gelaten. De inhoud van de couranten wordt daarom door verschillende auteurs kleurloos en gelijkvormig genoemd. Van grote verschillen in berichtgeving zou hierdoor geen sprake kunnen zijn. Ondanks de eentonigheid werden beide couranten door een groot lezerspubliek gelezen wat blijkt uit hun goede financiële posities. Ook tijdens de opkomst van de politieke pers, onder invloed van de patriottische beweging, bleven de reeds bestaande couranten volgens verschillende auteurs onder invloed van het stedelijk bestuur. Desondanks was er in de Groninger Courant vanaf het einde van 1782 meer patriottisch georiënteerd nieuws te vinden volgens Van der Meer. De opbrengsten van de Amsterdamse Courant namen vanaf 1780 geleidelijk af. Volgens Van Eeghen was dit het gevolg van het feit dat de courant niet tegemoet kwam aan de politieke interesses van de lezers.

In het onderzoek naar de berichtgeving in de Amsterdamse Courant en Groninger Courant zal worden gekeken of het nieuws over de Amerikaanse Revolutie ook daadwerkelijk gelijkvormig en kleurloos van aard was zoals door verschillende auteurs wordt verondersteld. Ook zal er worden gekeken of de opkomst van de patriottische beweging op enige manier is terug te vinden in de couranten.

⁶² Meer van der, *Patriotten in Groningen*, 43.

⁶³ Hoitsema, *De drukkersgeslachten Sipkes-Hoitsema en de Groninger Courant*, 112.

Deel II Brononderzoek

3 Een twijfelachtig verloop van de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd

Op 4 juli 1776 werd door de Amerikaanse koloniën een onafhankelijkheidsverklaring aangenomen. Aan het begin van de oorlog tussen de Amerikanen en de Britten ging het nog om het wel of niet toestaan van meer volksvertegenwoordiging. In 1776 wilden de Amerikaanse koloniën geheel zelfstandig van Engeland verder gaan.⁶⁴ Desondanks was het Engeland die in 1776 de meeste successen in de oorlog behaalde.

Een onafhankelijk Amerika zou voor de Republiek nieuwe handelsmogelijkheden tot gevolg kunnen hebben. Tot aan het begin van de Amerikaanse Revolutie had Engeland het alleenrecht om handel te drijven met de Amerikaanse koloniën. Daar kwam nu verandering in en de Republiek, de handelaars in Amsterdam in het bijzonder, speelden daar graag op in zij het tot grote ergernis van Engeland.

Gezien de nieuwe handelsmogelijkheden waar de Republiek graag op inspeelde, is het interessant om te onderzoeken op welke manier de couranten berichtten over de onafhankelijkheidsstrijd. Is er in de couranten in de periode vlak na de onafhankelijkheidsverklaring, juli 1776 - januari 1777, een voorkeur voor Amerika of juist voor bondgenoot Engeland te vinden? Gezien het feit dat de inwoners van Amsterdam over het algemeen tegen Engeland waren, zouden we kunnen verwachten dat de Amsterdamse Courant meer pro-Amerikaans is dan de Groninger Courant.

3.1 Amsterdamse Courant

De onafhankelijkheidsverklaring van de Amerikaanse koloniën wordt kort genoemd in de Amsterdamse Courant van 20 augustus 1776.⁶⁵ Het feit wordt kort vermeld, zonder commentaar of verdere uitleg. Over de totstandkoming van de verklaring wordt ook geen achtergrondinformatie over gegeven.

Op 6 juli 1776 publiceert de Amsterdamse Courant een verhandeling over '*de waare oorzaken van den tegenwoordigen oorlog tusschen Engeland en de Volksplantingen*'.⁶⁶ Hierin worden zowel het gedrag van de volksplantingen als de hierop volgende reactie van het

⁶⁴ C. Bonwick, 'The American Revolution 1763-91', in: David Parker ed., *Revolutions and the Revolutionary Tradition in the West 1560-1991* (London 2000) 68-87, 68.

⁶⁵ Amsterdamse Courant 20 augustus 1776.

⁶⁶ Amsterdamse Courant 6 juli 1776.

ministerie van Engeland als oorzaken van de oorlog genoemd. Volgens de schrijvers willen de Amerikanen zich onttrekken aan de Britse heerschappij vanwege de tolrechten en de belemmeringen die Engeland steeds zwaarder op de Amerikaanse koophandel legde. Volgens de courant zorgden *'zommige onrustige en woelzieke geesten'* in Amerika voor het aanwakkeren van de opstand. Ze werden hiertoe aangezet door *'vreemde machten'* en vijanden van het Engelse ministerie. Alhoewel de schrijver erkennen dat het ministerie niet goed reageerde op het gedrag van de volksplantingen, is deze reactie volgens de schrijver te wijten aan het feit dat het ministerie vanuit Amerika werd voorzien van valse berichten en voorlichtingen. Kortom, de schuld van de oorlog tussen beiden landen wordt door de schrijver hoofdzakelijk bij Amerika gelegd.

De strijd tegen de Amerikanen verliep volgens de berichtgeving in de Amsterdamse Courant goed voor de Engelsen. Gezien de historische feiten was dit in 1776 ook daadwerkelijk het geval. De lezer wordt er desalniettemin op geattendeerd om negatief nieuws over Engeland niet voor waar aan te nemen. Op 27 augustus 1776 wordt in de courant melding gemaakt van een mislukte inname van Charlestown door de Engelsen, waarbij enkele verliezen aan Engelse kant werden geleden. In dezelfde courant wordt gewaarschuwd dat *'een gerucht'* die de ronde doet in Engeland, over een ander groot verlies en een terugtrekking van Engelse troepen in de buurt van New York, *'bezijden alle waarheid'* is.⁶⁷ Ook in andere uitgaven van de courant wordt nadrukkelijk gewaarschuwd om nadelig nieuws over Engeland niet direct aan te nemen.⁶⁸ Bij positief nieuws over de Engelsen is er daarentegen geen enkel spoor van twijfel te vinden. Daarnaast wordt er enkele malen genoemd dat een deel van de Amerikanen zich bij de Engelse troepen wil aansluiten of een einde aan de oorlog willen.⁶⁹ Het beeld dat wordt geschetst is dat de meeste Amerikanen bij Engeland willen blijven.

Bij de berichtgeving over de strijd tussen de Amerikanen en Engelsen op zee, wordt hoofdzakelijk de in beslag name van Amerikaanse kaperschepen vermeld.⁷⁰ Als er dan een enkele keer wordt vermeld dat Engelse kaperschepen door de Amerikanen zijn veroverd, dan wordt dit nieuws op een directe manier afgezwakt:

⁶⁷ Amsterdamse Courant 27 augustus 1776.

⁶⁸ Amsterdamse Courant 19 september 1776 / 20 juli 1776 / 27 augustus 1776 / 19 september 1776 / 24 december 1776.

⁶⁹ Amsterdamse Courant 4 juli 1776 / 2 juli 1776 / 17 augustus 1776 / 5 september 1776.

⁷⁰ Amsterdamse Courant 2 juli 1776 / 16 juli 1776 / 20 aug 1776 / 22 aug 1776.

... maar daar en tegen hebben onze Oorlogsschepen ook verscheiden Vaartuigen der Rebellen prijsgemaakt.⁷¹

Er worden hierbij geen details gegeven over welke Amerikaanse schepen in beslag zijn genomen. Gezien het feit dat bij andere berichten over inbeslagnames van Amerikaanse kaperschepen wel scheepsnamen worden genoemd, kan de waarheid van bovenstaande toevoeging in twijfel worden getrokken.

Gezien het feit dat er in bovenstaand bericht wordt gesproken over ‘*onze Oorlogsschepen*’ lijkt het alsof de berichten letterlijk zijn overgenomen van een Britse correspondent. In het vorige hoofdstuk werd al vermeld dat dit ook vaak het geval was. Dit kan verklaren waarom de berichten over de Amerikaanse Revolutie pro-Engels lijken te zijn. Maar niet alleen de Britse correspondent, ook de schrijvers van de Amsterdamse Courant zelf nemen een pro-Engelse houding aan. Dit komt duidelijk naar voren uit de wens die door de schrijvers van de courant aan het begin van 1777 benoemen:

Hoe gaarne zouden wij ... ook deeze gevoegd hebben: Engeland en zijne colonien zijn verzoend!⁷²

Desondanks wordt gevreesd dat de Amerikanen ‘*te sterk ingenomen*’ zijn ‘*met het denkbeeld van eenen Onafhankelijke Staat*’ en daarom ‘*mogelijk te veel, zo niet alles, wagen zullen*’.⁷³

3.2 Groninger Courant

Op 12 juli 1776 maakt de courant al melding van de oprichting van een Amerikaans Congres voor Onafhankelijkheid.⁷⁴ Ruim een maand later op 23 augustus 1776 wordt de oprichting van de Onafhankelijkheidsverklaring genoemd. Hierbij wordt, net als in de Amsterdamse Courant, geen verder commentaar gegeven.

De Groninger Courant lijkt desondanks een meer neutrale houding in zijn berichtgeving ten opzichte van de Amerikaanse Revolutie aan te nemen. Zowel verliezen als overwinningen van beide landen worden vermeld. Aangezien Engeland in 1776 de meeste overwinningen behaalde, is het logisch dat deze ook worden vermeld.⁷⁵ Maar aan deze

⁷¹ Amsterdamse Courant 16 juli 1776.

⁷² Amsterdamse Courant 2 januari 1777.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Groninger Courant 12 juli 1776.

⁷⁵ Groninger Courant 1 november 1776.

overwinningen wordt wel een paar keer toegevoegd dat Amerikanen een ‘*dappere verdediging*’ voerden en ‘*volstrekt bereid*’ waren ‘*om dappere tegenstand te doen*’.⁷⁶ Niet alleen de Engelsen worden positief neergezet in de strijd, ook de Amerikanen.

Naast de behaalde Engelse overwinningen vermeld de Groninger Courant ook de negatieve gevolgen die de oorlog tegen Amerika voor Engeland heeft. Op 10 september 1776 wordt bericht dat de onlusten met Amerika een zware bankroet voor Engeland tot gevolg heeft gehad en dat het in de verwachting ligt dat er nog meerdere zullen volgen.⁷⁷ Ook wordt een grote brand in de Engelse havenstad Porthmouth vermeld die een schade van meer dan 50 000 *ponden sterling* tot gevolg had wat een vertraging van twee maanden voor de oorlogsscheepsbouw veroorzaakte.⁷⁸ Ook deze gebeurtenis die negatieve gevolgen had voor de Britse oorlogssituatie, wordt door de Groninger Courant wel aan zijn lezerspubliek genoemd.

Naast berichten uit Engeland worden ook berichten vanuit Amerikaans gezichtspunt vermeld. Enkele uitgaven berichten dat een deel van de Amerikanen eventuele onderhandelingen met Engeland als een bedreiging voor de vrijheid van de Amerikanen ziet en daarom van mening is dat er geen onderhandelingen meer met Engeland moeten worden gevoerd.⁷⁹ Daarnaast wordt informatie uit een particuliere brief uit de Franse havenstad Nantes overgenomen die melding maakt dat er, volgens de daar aangekomen Amerikaans congreslid Benjamin Franklin, geen waarde moet worden gehecht aan de Engelse couranten en hun foutieve informatie over de onafhankelijkheidsoorlog.⁸⁰

3.3 Verschil in berichtgeving

Te concluderen valt dat de berichtgeving over de Amerikaanse Revolutie in de periode juli 1776 – januari 1777 in de Amsterdamse Courant en Groninger Courant op verschillende aspecten van elkaar verschilt. De Amsterdamse Courant vermeld vooral de Britse kant van de strijd en laat hierbij de negatieve gevolgen voor Engeland weg. Dat dit nieuws er wel degelijk was blijkt uit de vergelijking met de berichtgeving in de Groninger Courant die deze berichten wel publiceert. De Groninger Courant is meer neutraal in zijn berichtgeving en publiceert

⁷⁶ Groninger Courant 17 september 1776 / 23 augustus 1776 / 20 december 1776.

⁷⁷ Groninger Courant 10 september 1776.

⁷⁸ Groninger Courant 17 december 1776.

⁷⁹ Groninger Courant 19 juli 1776 / 25 oktober 1776.

⁸⁰ Groninger Courant 17 december 1776.

nieuwsberichten van beide kanten. De pro-Engelse houding die de Amsterdamse Courant lijkt aan te nemen is onverwacht gezien het feit dat er in Amsterdam in 1776 al negatieve gevoelens ten opzichte van Engeland sterk aanwezig waren. De bestuurders van de stad Amsterdam stonden bekend om hun staatsgezinde denkbeelden en moeizame relatie met de stadhouder. Gezien het feit dat de Amsterdamse stadsbestuurders ook de zeggenschap over de Amsterdamse Courant hadden, is het opmerkelijk dat de Amsterdamse Courant desondanks niet voor een neutrale berichtgeving zoals de Groninger Courant kiest, maar een pro-Engelse houding aanneemt.

Misschien juist vanwege de anti-Britse gevoelens die er in Amsterdam heersten, wilde het stadsbestuur van Amsterdam de courant gebruiken om zich pro-Engels voor te doen. De smokkelhandel die plaatsvond met Amerika vanuit voornamelijk Amsterdam zorgde voor spanningen tussen de Republiek en Engeland. Misschien wilde het Amsterdams stadsbestuur via de Amsterdamse Courant de schijn ophouden dat ze wel degelijk voor Engeland waren. In werkelijkheid was juist het tegenovergestelde het geval. Ook het feit dat de Amsterdamse Courant ook in verschillende andere Europese landen werd gelezen, kan ervoor hebben gezorgd dat het stadsbestuur voorzichtig was in hoe het zich profileerde naar het buitenland.

Bij de Groninger Courant is de berichtgeving niet geheel pro-Engels, maar neutraal. Blijkbaar mochten deze berichten worden gepubliceerd van het stadsbestuur en zagen ze daar geen aanstoot in, alhoewel de stadsbestuurders Oranjegezind waren.

4 De onderschepping van een geheime handelsovereenkomst

Van het vriendschappelijke bondgenootschap tussen Engeland en de Republiek was in 1780 weinig meer over. De neutraliteitspolitiek die de Republiek voerde was voor Engeland al niet aangenaam maar het was de smokkelhandel van de eerstgenoemde met de Amerika en Frankrijk wat een doorn in het oog was. Meerdere malen werden handelsschepen uit de Republiek door Engeland aangehouden en in beslag genomen.⁸¹

De spanningen liepen op tot een hoogtepunt toen de Engelsen op 3 september 1780 een koopvaardijship met aan boord de Amerikaanse diplomaat Henry Laurens enterden. Laurens probeerde zijn tas met geheime papieren nog over boord te gooien, maar ze kwamen alsnog letterlijk boven water. De Engelsen ontdekten tussen de papieren een concept van een handelsovereenkomst die al twee jaar eerder in het geheim tussen de Amsterdamse raadspensionaris Van Berckel en de Amsterdamse koopman Jean de Neufville met een Amerikaanse afgezant was gesloten.⁸² Alhoewel de overeenkomst een concept was en de Staten-Generaal niet bij de totstandkoming betrokken was geweest, stelde Engeland de Republiek voor een ultimatum: de Republiek moest zich openbaar verontschuldigen en de betrokkenen, Van Berckel en De Neufville, straffen.⁸³ Toen de Republiek hier niet aan voldeed, verklaarde Engeland de Republiek de oorlog op 20 december 1780.

Aangezien de onderschepping van de handelsovereenkomst opzienbarend nieuws moest zijn geweest, gezien de spanningen die er waren in de Republiek over het wel of niet aangaan van betrekkingen met Amerika, is het interessant om te kijken of en op welke manier de couranten melding maken van dit nieuws. Ook gezien het gevolg die deze gebeurtenis had, namelijk het uitbreken de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog, is de berichtgeving van de couranten in de periode september 1780 – februari 1781 het onderzoeken waard.

4.1 Amsterdamse Courant

In de Amsterdamse Courant wordt begin oktober melding gemaakt dat de Engelsen Henry Laurens hebben aangehouden en dat ze een ‘*traktaat*’ hebben gevonden.⁸⁴ Maar Laurens was

⁸¹ zie bijvoorbeeld: Amsterdamse Courant 2 juli 1776 / 20 augustus 1776.

⁸² B. Tuchman, *The First Salute* (New York 1988) 90-91.

⁸³ Tuchman, *The First Salute*, 91.

⁸⁴ Amsterdamse Courant 14 oktober 1780.

volgens de bronnen belast tot het *'aanbieden van een traktaat'*, er wordt niet vermeld dat dit concept handelscontract al was ondertekend door enkele hooggeplaatste Nederlanders.

In de maanden daarna wordt niets over de toenemende spanningen tussen Engeland en de Republiek vermeld. Ook het ultimatum dat door Engeland aan de Republiek wordt gesteld is niet terug te vinden in de Amsterdamse Courant. Wel wordt er in de courant van 2 november 1780 een levensloop en karakterschets van Henry Laurens gegeven die zeer ongunstig voor hem uitvalt:

*Zwakke en onkundige Luiden noemen hem vriendelijk en wijs; maar die meer nadenkend zijn, houden hem voor vleijend en listig.*⁸⁵

Op 26 december 1780 wordt de oorlogsverklaring van Engeland aan de Republiek gepubliceerd die volgens de courant een einde maakt aan de *'broederlijke vriendschap'* tussen beide landen.⁸⁶ Als oorzaak van de oorlog wordt de smokkelhandel genoemd. De courant verdedigd dit feit op een indirect manier door het *'traktaat van Breda'* uit 1667 aan te halen, waarin staat dat beide landen zijn overeengekomen dat handel met vijanden van een bondgenoot is toegestaan.

In februari 1781, Als de oorlog al ruim een maand aan de gang is, wordt door de Amsterdamse Courant nog een discussie vermeld die heeft plaats gevonden in de *House of Lords* van Engeland.⁸⁷ Lord Stormont verklaard hierin dat het traktaat slechts een kopie van begonnen onderhandelingen was en dat het niet *'braaf'* van Engeland was om daarom de Nederlandse schepen in te nemen en de *'ijverigen Hollander te beroven'*. Stormont nuanceert hiermee de gewichtigheid van de onderschepte traktaten, iets wat de Amsterdamse Courant blijkbaar graag aan zijn lezers wilde overbrengen.

4.2 Groninger Courant

Op 17 oktober 1780 wordt ook in de Groninger Courant melding gemaakt van een traktaat dat is onderschept door de Engelsen. Het bericht is een letterlijke kopie van die uit de Amsterdamse Courant. Ook hier wordt vermeld dat Henry Laurens belast was met het afsluiten van een traktaat tussen de Republiek en Amerika en wordt niet vermeld dat de

⁸⁵ Amsterdamse Courant 2 november 1780.

⁸⁶ Amsterdamse Courant 26 december 1780.

⁸⁷ Amsterdamse Courant 1 februari 1781.

handelsovereenkomst al was gesloten.⁸⁸ Maar twee weken later bericht de courant dat er spanningen zijn ontstaan als gevolg van de vondst van het traktaat en dat er voor oorlog wordt gevreesd.⁸⁹

Deze vrees lijkt gegrond na de publicatie van een memorandum die was opgesteld door de Britse ambassadeur in de Republiek, Sir Joseph Yorke.⁹⁰ In dit memorandum eist Yorke, namens Engeland, dat de Republiek zijn excuses aanbied en Van Berckel en De Neufville straft. De courant van 1 december 1780 vermeldt dat er geruchten de ronde doen dat Amsterdam zijn excuses gaat aanbieden aan Engeland.⁹¹ Dit gebeurde desondanks niet en op 19 december 1780 wordt opnieuw een memorandum van Yorke gepubliceerd waarin hij Willem V aanspoort degenen die betrokken waren bij de handelsovereenkomst te straffen en de ernst van de situatie benoemd:

*De Koning heeft zig nooit verbeeld, dat u Hoog Mog. hadden goedgekeurd een Tractaat met zijne rebelleerende onderdaanen. Dit zoude van uwe zijde een Wapenkreet, eene Oorlogsverklaring weezen...*⁹²

Op 29 december maakt ook de Groninger Courant melding van de oorlogsverklaring van Engeland.⁹³ De tekst is hetzelfde als die in de Amsterdamse Courant. Hierna worden geen berichten meer gepubliceerd over Laurens of de handelsovereenkomst.

4.3 Verschil in berichtgeving

Het verschil in berichtgeving tussen de Amsterdamse Courant en de Groninger Courant zit in deze vergelijking niet in de manier waarop de gebeurtenissen worden neergezet maar in de manier waarop ze al dan niet worden geplaatst in beide couranten. De Amsterdamse Courant maakt wel melding van de onderschepping van het handelstraktaat maar niet van de gevolgen die de onderschepping van het traktaat heeft voor de Republiek. De eerlijkheid van Henry Laurens, die het handelscontract bij zich had, wordt door de berichtgeving in de courant in twijfel getrokken. Het lijkt alsof de courant zo min mogelijk over de kwestie wil vermelden.

⁸⁸ Groninger Courant 17 oktober 1780.

⁸⁹ Groninger Courant 3 november 1780.

⁹⁰ Groninger Courant 27 oktober 1780.

⁹¹ Groninger Courant 1 december 1780.

⁹² Groninger Courant 19 december 1780.

⁹³ Groninger Courant 29 december 1780.

De Groninger Courant daarentegen vermeldt na de onderschepping van de handelsovereenkomst juist wél de gevolgen voor de Republiek waaronder ook de eisen die ambassadeur Yorke namens Engeland aan de Republiek stelt. In de Amsterdamse Courant wordt pas aan het begin van februari 1781, als de oorlog met Engeland al ruim een maand aan de gang is, het traktaat gekoppeld aan het ontstaan van de oorlog. Dat de gevoelens desondanks hoog moeten zijn opgelopen in Amsterdam over deze kwestie, blijkt uit het feit dat de Groninger Courant begin december publiceert dat er geruchten de ronde gaan dat de stad Amsterdam zijn excuses gaat aanbieden. De Amsterdamse Courant blijft gedurende deze periode in alle tonen zwijgen. Dit bevestigt het feit dat de vondst van het traktaat grote gevolgen had voor de stad Amsterdam. Anders zou de Amsterdamse Courant het niet nodig hebben gevonden om informatie bewust achter te houden. Dat de courant over de informatie moet hebben beschikt blijkt uit de vergelijking met de berichtgeving uit de Groninger Courant.

Ook publiceert de Amsterdamse Courant in februari 1781 een bericht waarin de gewichtigheid van de handelsovereenkomst wordt afgezwakt. Dit kan een reactie zijn op de al eerder in hoofdstuk één beschreven schuldvraag die ontstond na het uitbreken van de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog. Amsterdam werd als schuldige van het veroorzaken van de oorlog aangewezen door de Oranjegezinden. Kortom, ook in deze vergelijking lijkt de stad Amsterdam zich door middel van de Amsterdamse Courant te willen verdedigen en afstand te willen doen van beschuldigen die tegen Amsterdam werden geuit over het veroorzaken van de oorlog. Ditmaal door bewust informatie weg te laten die wel algemeen bekend moet zijn geweest. De Groninger Courant had hier geen reden toe en kon de informatie publiceren. Het Groningse stadsbestuur zag blijkbaar ook geen gevaar in het publiceren van de spanningen tussen Engeland en de Republiek want anders waren de berichten eruit gehaald.

5 Eenheid versus tweedracht in de Republiek

In 1782 namen de spanningen in de Republiek toe. De Vierde Engels-Nederlandse Oorlog was desastreus voor de al eerder in moeilijkheden verkerende binnenlandse economie. In een tijd van oorlog waarin juist eenheid belangrijk is, ontstond er een tweedeling in de samenleving. De Patriotten schreven de slechte militaire situatie waarin de Republiek zich bevond toe aan de stadhouder Willem V. In het bijzonder aan Willems adviseur hertog Van Brunswijk. De Oranjegezinden pleitten voor het behoud van eenheid en wezen naar de patriottische beschuldigingen als oorzaak van de tweedeling en het daardoor slecht verlopen van de oorlog met Engeland.

Desondanks kwamen de Zeven Verenigde Provinciën op 19 april 1782 gezamenlijk overeen om de Verenigde Staten te erkennen als onafhankelijk land en te gaan onderhandelen over een handels-, en vriendschapsverdrag.⁹⁴ De Republiek was hierdoor het tweede land dat Amerika erkende. Hierna werd de interesse in de internationale politiek overschaduwed door de spanningen in de binnenlandse politiek en verloren de Patriotten hun interesse in Amerika.⁹⁵

Binnen de Republiek zelf kwam een stortvloed aan politiek geaarde pamfletten, maandbladen en nieuwe couranten tevoorschijn. Hoe beschrijven de Amsterdamse Courant en Groninger Courant in de periode januari tot juli 1782 over de spanningen die in de samenleving zijn ontstaan? Blijft de Amsterdamse Courant net als in de voorafgaande hoofdstukken op de achtergrond en de Groninger Courant neutraal? Daarnaast is het van belang om te kijken hoe de couranten berichtten over de erkenning van Amerika, gezien het feit dat de Amerikaanse Revolutie voor de Republiek vergaande gevolgen heeft gehad.

5.1 Amsterdamse Courant

De eerste Amsterdamse Courant van het jaar 1782 begint met een waarschuwing tegen de tweedracht in de samenleving die volgens de schrijver *'is ontstaan door het schrijven zonder nadenken'*.⁹⁶ Hij roept op om:

⁹⁴ Schulte Nordholt, *Voorbeeld in de verte*, 547.

⁹⁵ *Ibidem*, 547.

⁹⁶ Amsterdamse Courant 1 januari 1782.

*... onze pennen niet langer te gebruiken tot twist maar tot vrede. Niet tot verdeeldheid, maar tot eendracht en alsdan zal onze roem bestendig zijn.*⁹⁷

Verder op in januari wordt dit ‘vrij en onbehouzzaam redeneren tegen respectabele personen’ weer aangekaart door de schrijver.⁹⁸ Er is iets geschreven over Van Brunswijk, wat precies blijft onduidelijk, en de schrijver vind dat hij hem moet verdedigen in de courant. De beschuldigingen die tegen de stad Amsterdam werden geuit voor het ontstaan van de desastreus oorlog met Engeland komen in deze uitgave ook voren en worden door de courant verdedigd. Amsterdam wordt ‘overheid lievend’ genoemd. Patriottische denkbeelden die in de stad Amsterdam de overhand zouden hebben worden op deze manier door de courant op een heftige manier weersproken.

Op 19 maart 1782 haalt de AC fel uit naar Zuid-Hollandse kaaprederijen en beschuldigd hen van patriottische invloeden:

*den Patriottischen roem, gepaard met eene geoorloofde eerezucht ... en de ieverige Vaderlandsche Rederijen tot zo veele kleine Mogendheden maakt.*⁹⁹

Patriottische denkbeelden worden ook hier bekritiseerd.

Wat opvalt is dat, verspreid over vier uitgaven, in januari 1782 het verloop van de Amerikaanse Revolutie nogmaals kortbondig wordt weergegeven.¹⁰⁰ Daarbij is de toon veranderd van pro-Engels naar pro-Amerikaans. Dit blijkt uit verschillende zinsneden en bijvoeglijke naamwoorden waaronder een beschrijving van een Engelse nederlaag: ‘... *deze gelukkige gebeurtenis brengt de Coloniën er boven op.*’¹⁰¹

De nederlaag van Engeland wordt nu als een gelukkige gebeurtenis gekenmerkt. Enkele jaren daarvoor werd een Engelse nederlaag nauwelijks vermeld.

De erkenning van de Verenigde Staten van Amerika wordt besproken in vijf courantenuitgaven.¹⁰² De tekst van een *traktaat* van ‘Vriendschap en Handel’ die Amerikaans afgezant John Adams uit naam van de Verenigde Staten aan de Republiek aanbiedt, wordt in

⁹⁷ Amsterdamse Courant 1 januari 1782.

⁹⁸ Amsterdamse Courant 22 januari 1782.

⁹⁹ Amsterdamse Courant 19 maart 1782.

¹⁰⁰ Amsterdamse Courant 3 januari 1782 / 5 januari 1782 / 8 januari 1782 / 10 januari 1782.

¹⁰¹ Amsterdamse Courant 8 januari 1782.

¹⁰² Amsterdamse Courant 17 januari 1782 / 30 maart 1782 / 4 april 1782 / 13 april 1782 / 2 mei 1782.

zijn geheel afgedrukt in de courant.¹⁰³ Over het proces van het aannemen van dit aanbod houdt de courant zich afzijdig.

5.2 Groninger Courant

Waarschuwingen tegen een tweedeling binnen de samenleving en tegen bepaalde politieke persberichten en pamfletten zijn in de Groninger Courant in deze periode niet te vinden. Wel wordt uitvoerig ingegaan op de resolutie die de provincie Friesland indiende bij de stadhouder en waarin de desbetreffende provincie kritiek uit op het functioneren van hertog Van Brunswijk. De resolutie met daarin de beschuldigingen aan het adres van de hertog worden in zijn geheel gepubliceerd. Alhoewel de reactie van Willem V in een latere uitgave ook wordt gepubliceerd, blijft de mening van de provincie Friesland dat de hertog de *'schuldige van gebrekkige directie van zaken'* is, duidelijk in de courant naar voren komen.¹⁰⁴ De kritiek op de regering als gevolg van de desastreuze gevolg van de oorlog komt hierin duidelijk naar voren.

Op 8 maart wordt bericht dat in de stad Rotterdam wordt getwijfeld aan de waarheid of er in Amsterdam *'16 tonnen gouds'* aan sloopstimmerhout zou zijn gekocht. Rotterdam vindt dit lijken op een monopolie *'streek'*.¹⁰⁵ Het is opvallend dat deze beschuldiging enkele dagen voorafgaand aan de uitval van de Amsterdamse Courant richting Zuid-Hollandse rederijen wordt gepubliceerd. Blijkbaar liggen deze berichten, gezien de felle beschuldigingen over een weer, in het verlengde van elkaar.

Het verloop van de besluitvorming van de erkenning van de Verenigde Staten van Noord-Amerika, komt in elf uitgaven naar voren. Ook in de Groninger Courant wordt de *'memorie'* van John Adams afgedrukt.¹⁰⁶ Naast de hierop volgende berichtgeving over de provincies die vóór de erkenning van de Verenigde Staten zijn, worden in verschillende berichten ook gesproken over kooplieden die steunbrieven voor de erkenning van de Verenigde Staten aanbieden aan hun stedelijk en provinciaal bestuur.¹⁰⁷ Ze uitten de hoop dat *'ten einde hierdoor een middel werde geboren, ter herstelling onzer zieletoegende*

¹⁰³ Amsterdamse Courant 17 januari 1782.

¹⁰⁴ Groninger Courant 29 maart 1782.

¹⁰⁵ Groninger Courant 8 maart 1782.

¹⁰⁶ Groninger Courant 15 januari 1782.

¹⁰⁷ Groninger Courant 26 maart 1782 / 29 maart 1782 / 2 april 1782 / 5 april 1782.

commercie'.¹⁰⁸ De belangen van de koopmannen komen hierin naar voren en tegelijkertijd ook de slechte situatie van de koophandel.

5.3 Verschil in berichtgeving

De patriottische invloeden lijken in de maanden januari tot juli 1782 wel degelijk ook in de normale couranten naar boven te komen. De Amsterdamse Courant waarschuwt verschillende keren tegen tweedracht en leugens die volgens de schrijver op schrift worden gesteld. Zelf het woord 'patriottisch' wordt een enkele maal genoemd op een aanvallende manier. In de Groninger Courant daarentegen zijn geen waarschuwingen voor tweedracht te vinden. Binnenlandse kritiek op de huidige regering, in het bijzonder hertog Van Brunswijk, wordt uitgebreid gepubliceerd. Alhoewel er geen waardeoordelen worden gegeven, wordt deze informatie in de Amsterdamse Courant weggelaten terwijl de Groninger Courant wel de keuze maakt om het te plaatsen.

De vergelijking in de berichtgeving van beide couranten aan het begin van 1782 brengt het spanningsveld tussen Patriotten en Oranjegezinden in Nederland naar boven. De Groninger Courant bericht over geruchten in Rotterdam over een monopolypositie van Amsterdam. Enkele dagen later haalt de Amsterdamse Courant fel uit richting de rederijen in Rotterdam en noemt ze 'patriottisch'. Daarnaast lijkt de Amsterdamse Courant op sommige momenten een verdedigende houding aan te nemen. Blijkbaar was het voor de Amsterdamse Courant erg belangrijk om Oranjegezind over te komen. Dit terwijl het stadsbestuur, de eigenaar van de courant, overwegend patriottisch was. In Groningen daarentegen was het stadsbestuur Oranjegezind en desondanks mocht de Groninger Courant negatieve berichten over hertog Van Brunswijk publiceren. Ook over de totstandkoming van de erkenning van de Verenigde Staten, bericht de Groninger Courant niet alleen twee keer zoveel als de Amsterdamse Courant, maar benoemt ook verschillende keren de grote groepen koopmannen die petitie aanbieden vóór de erkenning van Amerika.

Alhoewel verschillende auteurs de mening delen dat de reeds bestaande couranten door de aanwezige censuur niet of nauwelijks meedingen in de omslag in de politieke pers, blijkt uit de bovenstaande vergelijking dat ook in die couranten een strijd was begonnen. Zij het niet op een directe manier zoals in de nieuwe politieke pers die in deze tijd ontstond.

¹⁰⁸ Groninger Courant 29 maart 1782.

Conclusie

Het vergelijkend brononderzoek naar de verschillen in de berichtgeving in de Amsterdamse Courant en de Groninger Courant over de Amerikaanse Revolutie en de daaruit voortkomende gevolgen voor de Republiek, kunnen worden gerelateerd aan de gelijktijdige opkomst van de Patriottenbeweging. De heersende mening dat pas vanaf 1782 de strijd tussen Patriotten en Oranjegezinden in een nieuwe politieke pers begon, en dat de couranten daar nauwelijks aan mee deden, wordt door dit onderzoek weerlegd. Uit het vergelijkend onderzoek blijkt dat, alhoewel de couranten niet op een directe manier deelnamen aan de politieke strijd, het spanningsveld tussen Patriotten en Oranjegezinden al vanaf 1776 van invloed is op de berichtgeving in de couranten. Dit blijkt allereerst uit de pro-Engelse houding die de Amsterdamse Courant aanneemt ten opzichte van de Amerikaanse Revolutie. Vier jaar later zijn de verschillen in de berichtgeving nog duidelijker waarneembaar in de berichtgeving over de spanningen tussen de Republiek en Engeland die een hoogtepunt bereiken voorafgaand aan de Vierde Engels Nederlandse Oorlog. In 1782, als de binnenlandse tweedeling tussen Oranjegezinden en Patriotten steeds duidelijker naar voren komt, bereiken de verschillen in berichtgeving tussen beide couranten een hoogtepunt.

Dit wil niet zeggen dat een bepaalde courant Patriottisch of Oranjegezind georiënteerd was, onderliggende redenen speelden hierbij een rol. De verschillen in berichtgeving in de Amsterdamse Courant en de Groninger Courant laten wel zien dat ze bewust keuzes maakten in het wel of niet plaatsen van berichten en op welke manier deze berichten werden gepubliceerd. Deze keuzes werden, in het bijzonder door de Amsterdamse Courant, gemaakt naar aanleiding van de binnenlandse politieke spanningen.

Alhoewel de verwachting was dat de Amsterdamse Courant een Patriottische en de Groninger Courant Oranjegezinde invalshoek zou hebben, blijkt juist het tegenovergestelde. Deze tegenstelling kan in verband worden gebracht met de houding van het stadsbestuur ten opzichte van de couranten. De Amsterdamse Courant was in handen van een overwegend Patriottische stadsbestuur, die voorzichtigheid wilde betrachten. De Groninger Courant was in particulier eigendom maar elke publicatie werd gekeurd door een Groninger stadsbestuurslid. Alhoewel het stadsbestuur Oranjegezind was, zag het blijkbaar geen gevaar in de berichtgeving van de Groninger Courant. Die was dan ook op het eerste gezicht redelijk neutraal in zijn berichtgeving. Pas door het vergelijk met de Amsterdamse Courant zien we dat in de Groninger Courant meer werd gepubliceerd waardoor de courant een patriottische

invalshoek lijkt te hebben, vanaf 1782 komt dit duidelijk naar voren. Los van elkaar gelezen zouden de tegenstellingen en invloeden van beide couranten nauwelijks opvallen.

Uit de vergelijkingen blijkt dan ook dat de couranten niet zo gelijkvormig en kleurloos zijn als altijd wordt aangenomen. De couranten hadden wel degelijk hun eigen bedoelingen hadden met de nieuwspublicaties. Het is zeker de moeite waard om in de toekomst meer vergelijkend onderzoek naar de couranten uit de achttiende eeuw te doen. Juist hierdoor komen nieuwe wetenswaardige feiten naar de oppervlakte.

Bronvermelding

Primaire bronnen

Amsterdamse Courant jaargangen 1776-1782 (1083 uitgaven), in te zien via Delpher, de Koninklijke Bibliotheek op:

http://www.delpher.nl/nl/kranten/results?coll=dddtitel&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-1776%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-1782%22%29&cql%5B%5D=ppn+any+%28850458803+OR+832797472%29 (4 januari 2015)

Groninger Courant jaargangen 1776-1782 (729 uitgaven), in te zien via Delpher, de Koninklijke Bibliotheek op:

http://www.delpher.nl/nl/kranten/results?coll=dddtitel&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-1776%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-1782%22%29&cql%5B%5D=ppn+any+%28832916455%29 (4 januari 2015)

Secundaire bronnen

Brake te, W.P., 'Popular politics and the Dutch Patriot Revolution', *Theory and Society*, Vol. 14, No.2 (1985) 199-222.

Bonwick, C., 'The American Revolution 1763-91', in: David Parker ed., *Revolutions and the Revolutionary Tradition in the West 1560-1991* (London 2000) 68-87.

Burgmans, H., *Geschiedenis van Amsterdam* (Utrecht 1973).

Eeghen van, I.H., 'De Amsterdamse Courant in de achttiende eeuw', in: *Jaarboek van het Genootschap Amsterodamum* (Amsterdam 1950) 31-58.

Gibbs, G.C., 'The role of the Dutch Republic as the intellectual entrepot of Europe in the seventeenth and eighteenth centuries', *Low Countries Historical Review*, vol. 86 (1971) 323-349.

Greene, J.P., *A Companion to the American Revolution* (Oxford 2000).

Hoitsema, C., *De drukkersgeslachten Sipkes-Hoitsema en de Groninger Courant: bijdrage tot de kennis en ontwikkeling* (Groningen 1953).

Israel, J.I., *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall, 1477-1806* (Oxford 1995).

- Jong, E.H., *Weldenkende burgers en Oranjeliefhebbers* (Hilversum 2014).
- Klein, S.R.E., *Patriots Republikenisme: politieke cultuur in Nederland 1766-1787* (1995).
- Leeb, I.L., *The ideological origins of the Batavian Revolution: history and politics in the Dutch Republic* (Den Haag 1973).
- Manen van, I.J., Vermeulen K., 'Het lagere volk van Amsterdam in de strijd tussen patriotten en oranjegezinden, 1780-1800', *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, 7 (1781) 3-42.
- Meer van der, J.K.H., *Patriotten in Groningen* (Assen 1996).
- Prak, M., 'Radicalism and Democracy in the Dutch Republic: The Patriot Movement of the 1780s', *Theory and Society*, Vol. 20, No. 1 (1991) 73-102.
- Santijn Kluit, W.P., *De Amsterdamse Courant*, (1867).
- Schama, S., *Patriots and Liberators* (London 1977).
- Schneider, M., *De Nederlandse krant 1618-1978* (Baarn 1979).
- Schulte Nordholt, J.W. en W. Klooster, 'The influence of the American Revolution in the Netherlands', in: Jack P. Greene, J.R. Pole ed., *A companion to the American Revolution* (Oxford 2000) 545-549.
- Schulte Nordholt, J.W., *Voorbeeld in de verte: de invloed van de Amerikaanse revolutie in Nederland* (Baarn 1979).
- Scott, H.M., 'Sir Joseph Yorke, Dutch Politics and the Origins of the Fourth Anglo-Dutch War', *The Historical Journal*, vol. 31, No.3 (1988) 571-589.
- Skocpol, T., *States and Social Revolutions* (Cambridge 1979).
- Tilly, C., *European Revolutions 1792-1992* (Oxford 1993).
- Tuchman, B.W., *The First Salute* (New York 1988).
- Welling, G.M., *The prize of neutrality: trade relations between Amsterdam and North America* (Groningen 1953).
- Wijk, F.W., van, *De Republiek en Amerika, 1776-1782* (Leiden 1921).